

METİN, İZ VE SÜREKLİLİK

Figen Yıldız

■ Yazı, tek bir kaynaktan doğan bir akış taşımaz; her cümle, öncesinde kurulmuş düşüncelerin, duyulmuş seslerin ve okunmuş metinlerin içinden süzülerek yüzeye çıkar, bu yüzden kalemin ucunda beliren her ifade, aynı anda hem kişisel hem de çoğul bir hafızayı taşır. Bu çoğulluk yazının derinliğini belirler; kelimeler anlam kurmakla kalmayıp kendilerinden önce gelen izleri de beraberinde getirir ve metin, bu izlerin iç içe geçmesiyle yoğunlaşır. Bu yoğunlaşma, metnin kendi içinde kurduğu ilişkiler kadar başka metinlerle kurduğu görünmez bağlarda da belirir. Roland Barthes'ın metni bir dokuma olarak düşünmesi, yazının bu çok katmanlı yapısına işaret eder; her cümle başka bir cümlemin yankısını taşır. Bu yankı, metnin içinde sürekli dolaşan bir hareket yaratır. Okur bu hareketi izledikçe, metin tek bir anlam çizgisinde ilerlemek yerine genişleyen bir alan hâline gelir. Bu alan, parçalı düşüncenin gücüyle daha da derinleşir. Walter Benjamin'in fragmanları, bütünlük arayışını farklı bir düzleme taşır; parçalar arasında kurulan bağlar, doğrusal bir ilerleyiş yerine sıçramalı bir ritim oluşturur. Yazı da bu ritimle ilerler. Bir düşünce başka bir düşünceye temas eder, yön değiştirir, yeni bir katman açar. Bu hareket, metnin canlılığını belirleyen temel unsurlardan biri hâline gelir.

Düşüncenin başka alanlarla kurduğu temas, yazının sınırlarını genişletir. Michel Foucault'nun söylem üzerine geliştirdiği yaklaşım, metnin aynı zamanda bir bilgi alanı kurduğunu gösterir. Hangi sesin öne çıktığı, hangi anlatının görünür hâle geldiği, yazının iç dengesini şekillendirir. Bu denge, metnin içine sessizce yerleşir ve okur bu yerleşimi sezerek ilerler.

Mitolojik katman, yazının zamana yayılan damarını görünür kılar. Prometheus'un ateşi taşıyan figürü, bilginin bedel ve cesaretle kurduğu bağı hatırlatır. Yazı da bu hat üzerinden ilerler, saklı olanı yüzeye çıkarırken aynı anda bir dönüşüm başlatır. Her cümle, bu dönü-

şümün küçük bir parçasını taşır ve metin bu parçaların birleşmesiyle genişler. Felsefi düzlemde bu genişleme Friedrich Nietzsche'nin düşüncesinde yankı uyandırır; hakikat, sabit bir yapı yerine sürekli yeniden kurulan bir alan olarak belirir. Yazı, bu kurma eyleminin içinden doğar. Aynı hat üzerinde Hannah Arendt, insanın dünyayla kurduğu bağı anlatı üzerinden temellendirir; yaşanan her şey, anlatıya dönüştüğü anda bir yer edinir ve yazı, bu yer açma hareketinin en yoğun biçimlerinden birine dönüşür.

Edebiyatın içinden bakıldığında, bu akışın nasıl çoğaldığı daha belirgin hâle gelir. Jorge Luis Borges'in metinleri, birbirine açılan yollar kurar. Bir anlatı başka bir anlatının içine sızar ve bu geçiş, metnin sınırlarını genişletir. Aynı çoğalma, *Binbir Gece Masalları*'nda da kendini gösterir; anlatı, başka anlatıları doğurarak ilerler ve bu zincir, yazının sürekliliğini görünür kılar. Bu noktada yazı, kendi ritmini kurar. Virginia Woolf'un bilinç akışında görülen zaman hareketi, düşüncenin dalgalar hâlinde genişlediğini ortaya koyar. Cümleler bir tempo içinde ilerler, bu tempo metnin iç gerilimini taşır ve okuru derinliğe çeker.

Sonunda yazı, farklı düşünce alanlarının kesiştiği bir yüzeye dönüşür. Felsefe, mitoloji ve edebiyat aynı akış içinde yer değiştirir, birbirine temas eder ve yeni anlam katmanları oluşturur. Her cümle, kendisinden sonrakine yer açar; metin, bu açıklıklar sayesinde genişler ve sürekliliğini korur. Bu akış bir noktadan sonra yalnızca düşüncenin ilerleyişini taşıyan bir hat olmaktan çıkar, yazının kendi üzerine kıvrıldığı ve kendini yoklayarak derinleştiği bir alana dönüşür. Cümleler ilerledikçe metnin kurduğu bağlar da sıklaşır, her yeni ifade öncesinde bırakılmış bir izi yeniden çağırır. Bu çağrı, yazının iç dokusunu yoğunlaştırır. Böylece metin, yalnızca genişleyen bir yüzey değil, aynı zamanda derinleşen bir katmanlar bütünü hâline gelir. Bu katmanların içinde dolaşan zihin, bir süre sonra yalnızca neyin yazıldığını takip etmez; nasıl yazıldığını, hangi yönlerin özellikle açıldığını, hangi geçişlerin sessizce kurulduğunu da sezerek ilerler. Jacques Derrida'nın metinler arasındaki ertelenmiş anlam fikri, tam da bu noktada belirginleşir. Anlam, sabit bir yerde durmak yerine sürekli kayar, her cümlede yeniden yer değiştirir ve yazı bu kaymanın izini sürerek derinlik kazanır. Bu iz sürme hareketi yazının kendisini canlı tutar, metin kendi içinde kapanmak yerine sürekli açılır.

Açılma, aynı zamanda bir yoğunlaşmayı da beraberinde getirir. Gilles Deleuze'un düşüncesinde karşılık bulan akış fikri, yazının tek bir merkez etrafında toplanmadan da bütünlük kurabileceğini gösterir. Metin, farklı yönlere doğru ilerlerken kendi iç bağlantılarını güçlendirir. Bu bağlantılar görünür bir düzlemlerle değil daha çok sezgiyle, ritimle ve tekrar etmeyen bir iç uyumla şekillenir. Yazı, bu uyum sayesinde dağılmadan çoğalır. Bu çoğalma, edebiyatın kendi hafızasıyla temas ettiğinde daha da belirginleşir. Marcel Proust'un zamanın içinden süzülen anları, hatırlamanın yalnızca geçmişe ait bir eylem taşımadığını gösterir. Hatırlanan her şey yazı aracılığıyla yeniden kurulur ve bu kurma

hareketi metnin derinliğini belirler. Yazı bu yüzden yalnızca anı kaydetmez, anıyı dönüştürür, ona yeni bir biçim kazandırır. Aynı dönüşüm, anlatının katmanlı yapısında da kendini gösterir. Italo Calvino'nun metinlerinde görülen oyunlu yapı, yazının kendi kurallarını esnetme imkânını açar; anlatı, kendi sınırlarını fark ettikçe genişler ve bu farkındalık, metne yeni bir soluk kazandırır. Bu soluk yazının durağanlaşmasını engeller, her cümle bir sonrakine yer açarak ilerler.

Yazının bu ilerleyişinde, mitolojik ve düşünsel izler bir arada hareket eder. Odysseus'un uzun yolculuğu, yalnızca bir varış arayışını değil, yolun kendisiyle kurulan ilişkiyi de görünür kılar. Yazı da benzer bir yolculuk taşır, ulaşılan noktadan çok geçilen katmanlarla anlam kazanır. Her dönüş metnin içinde yeni bir yön açar ve bu yön yazının sürekliliğini sağlar. Bu süreklilik, zamanla kurulan ilişkinin de yeniden düşünülmesini gerektirir. Yazı zamanı doğrusal bir akış olarak taşısa da katmanlı, iç içe geçmiş ve sürekli genişleyen bir alan olarak kurar. Bu alanın içinde ilerleyen düşünce sabit bir noktada kalmaktan ziyade her cümlede yeniden şekillenir, yeni bir bağ kurar, başka bir katmana geçer. Bu geçişler, yazının ritmini belirler ve metni canlı tutar. Sonunda yazı, kendi içinde kurduğu bu çok katmanlı yapı sayesinde yalnızca bir anlatı değil aynı zamanda düşüncenin nasıl hareket ettiğini de görünür kılar. Her cümle bir öncekini derinleştirir, bir sonrakine zemin hazırlar ve metin bu kesintisiz akış içinde varlığını sürdürür. Yazı ilerledikçe başlangıç noktası da değişir çünkü metnin içinde dolaşan her düşünce geçmişe yeni bir anlam kazandırır. Yazı, bu yeniden kurma hareketiyle kendi sürekliliğini korur.

Yazı bu noktaya ulaştığında artık yalnızca genişleyen ve derinleşen bir yapı kurmaktan bahsedemeyiz. Kendi ağırlığını da taşımaya başlar. Bir metnin sonuna yaklaşmak başına yeniden bakmayı gerektirir ve bu geri dönüş yazının iç dengesini belirleyen en ince hareketlerden birini oluşturur. Başlangıçta sezgiyle atılan adımlar sonlara doğru daha belirgin bir iz hâline gelir, cümleler aynı zamanda geride bıraktıklarıyla bir bütünlük kurar. Bu bütünlük kapalı bir son duygusu yaratmanın aksine metnin kendi içinde bıraktığı açıklıklarla belirginleşir. Umberto Eco'nun "açık yapıt" fikri tam da bu açıklığın değerini ortaya koyar; metin tamamlanmış bir nesne olarak durmak yerine, okurun katılımıyla sürekli yeniden kurulan bir alan hâline gelir. Bu yüzden yazının sonu bir kapanıştan çok bir devrediş içerir, metin kendi hareketini okura bırakır. Bu devrediş, yazının en sessiz ama en kalıcı anlarından birini taşır. Çünkü bir metin söylediği kadar bıraktığı boşluklarla hatırlanır, o boşluklar okurun zihninde yeni yollar açar, yeni bağlantılar kurar. Yazı, bu noktada geri çekilir ve kendi yerini genişleyen bir düşünce alanına bırakır.

Yazının ulaşabileceği en yoğun an, tam burada belirir: cümlelerin artık kendini kanıtlama ihtiyacı taşımadığı, anlamın kendi içinde yerleştiği, metnin ise sessizce durduğu o eşikte. Burada yazı ne bir son arar ne de yeni bir başlangıç kurar yalnızca bıraktığı izlerle varlığını sürdürür. O izler, okurun içinde hareket etmeye devam eder.